

**Михайло Голубець
засновник української наукової
школи екосистемології та
громадський діяч
(1930-2016)**

**Науковий семінар
до відзначення 50-річчя ЗНЦ НАН та МОН України,
м.Львів, 17 травня 2021**

Біографічна довідка

Народився 30 жовтня 1930 р.

1948 р. - вступив до Львівського сільськогосподарського інституту

1953 р. - був прийнятий до аспірантури при кафедрі лісівництва,

1960 р. - захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук

1969 р. - здобув науковий ступінь доктора біологічних наук,

1978 р. - одержав звання професора і був обраний членом-кореспондентом АН України

1990 р. - обраний академіком НАН України

1992 р. - отримав звання Заслужений діяч науки і техніки України,

2005 р. - став Лауреатом державної премії в галузі науки і техніки України

Відійшов у вічність 14 серпня 2016 р.

Наукова та адміністративна діяльність

Від 1962 року М.А. Голубець працює в наукових установах Академії наук УРСР: спочатку старшим науковим співробітником Наукового природознавчого музею, потім (у зв'язку з реорганізацією музею) — старшим науковим співробітником відділу експериментальної екології й біоценології Інституту ботаніки АН УРСР, завідувачем відділу й директором Державного природознавчого музею.

У 1974 році він став заступником директора з наукової роботи Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного АН УРСР і керівником Львівського відділення цього ж інституту, а з 1991 до червня 2007 р. — директором Інституту екології Карпат НАН України, від 2007 р. був почесним директором цього ж інституту.

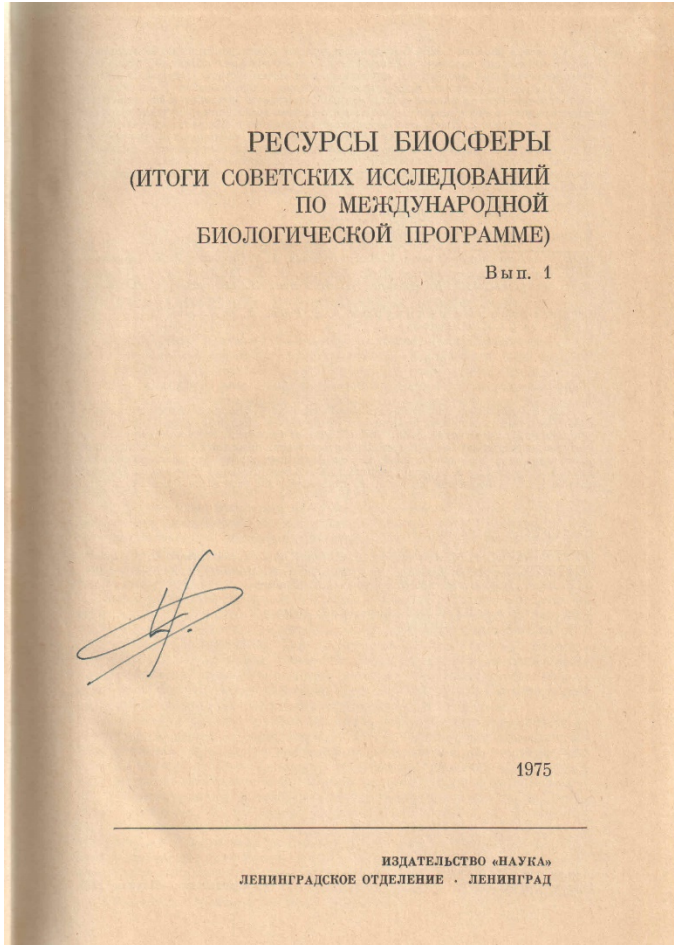
Наукова школа екосистемології

За академіка НАН України Михайла Голубця започатковано новий напрямок досліджень – екосистемологія, який сформувався на підставі критичного аналізу багаторічних наукових досліджень колективу науковців у галузі біогеоценології, лісової типології, геосоціосистемології та середовищезнавства на території Українських Карпат та став основою наукових досліджень відділу біогеоценології, а згодом і екосистемології.

Натепер у відділі сформувалися два наукових напрямки: еколого-зоологічних та ґрунтово-екологічних досліджень, тісна співпраця яких може забезпечувати вивчення структурно-функціональних особливостей екосистем західних регіонів України, тобто проведення комплексних екологічних досліджень, які необхідні для прийняття управлінських рішень в системі збереження біорізноманіття та охорони довкілля.

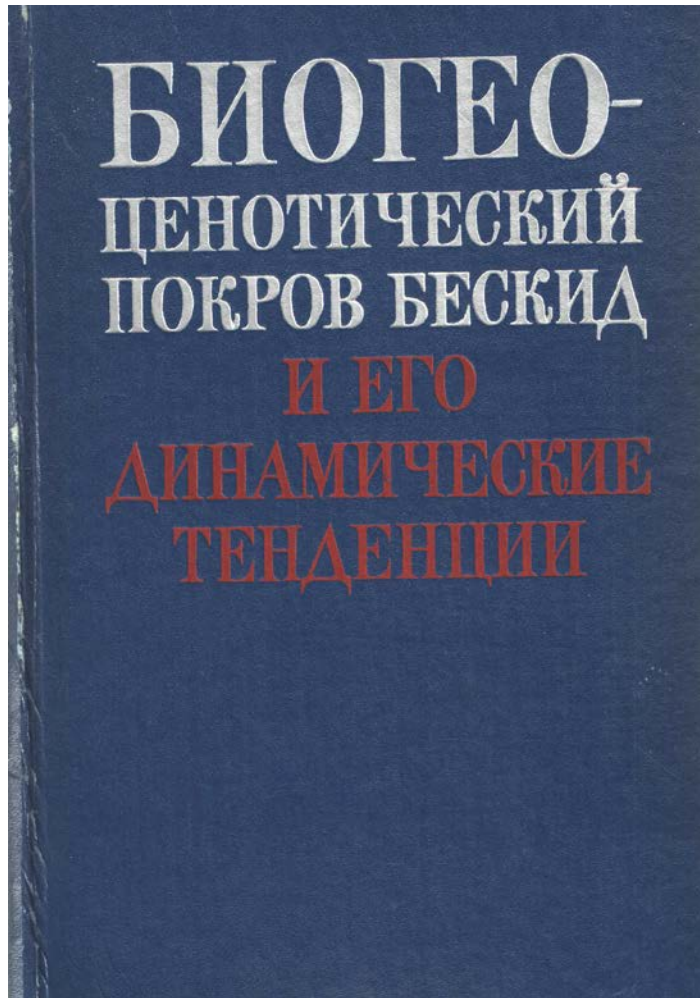
Етапи формування наукової школи екосистемології

Наукова школа екосистемології сформувалася на критичному аналізі великого масиву комплексних бігеоценологічних досліджень, які були започатковані зі створенням у 1965 р. у Державному природознавчому музеї відділу експериментальної екології та бігеоценології, який очолював геоботанік К.А.Малиновський, за ініціативи якого були розпочаті оригінальні дослідження лучних, чагарникових і лісових екосистем за Міжнародною біологічною програмою (МБП).

Період уже власне комплексних екосистемних досліджень, починаються від 1973 р., після утворення Львівського відділення Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного АН УРСР, а в його структурі — відділу бігеоценології під керівництвом член-кореспондента НАН України, д.б.н., проф. Михайла Голубця

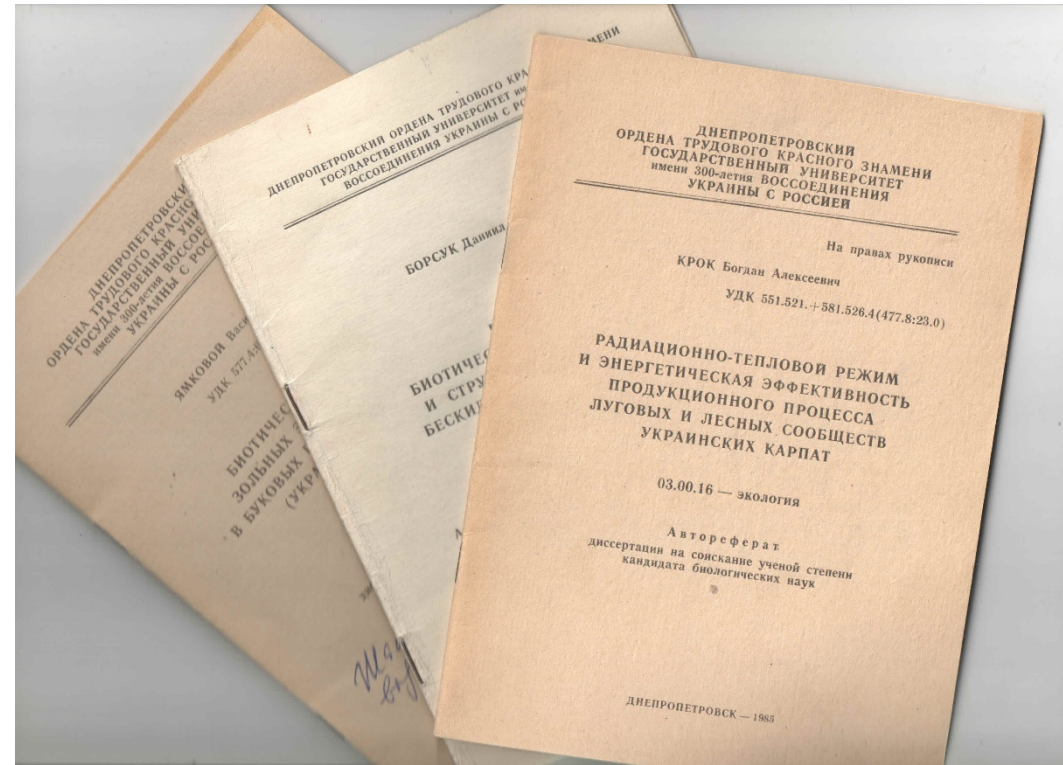
Етапи формування наукової школи екосистемології

У відділі сформувався потужний колектив науковців, кожен з яких відповідав за окрему ланку структурно-функціональної організації екосистем: М. А. Голубець, Я. П. Одинак, Ю.М. Чернобай, І. І. Козак, Д. В. Борсук, М. П. Козловський, Б. О. Крок, А. І. Шевчук, В. І. Яворницький, В. Т. Ямковий, В.Є. Лісничий, А. І. Євтушенко, О. Г. Марискевич та ін.).

Результати цих робіт опубліковані в колективній монографії (Биогеоценотический покров Бескид..., 1983).

Етапи формування наукової школи екосистемології

На підставі наукових досліджень за цей період співробітниками відділу біогеоценології було захищено низку дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук (Борсук, 1984; Ямковой, 1985; Крок, 1985; Козловский, 1988).

Етапи формування наукової школи екосистемології

У 1991 р. на базі наукового потенціалу відділу біогеоценології Львівського відлення інституту Ботаніки ім.М.Г.Холодного було створено відділ екосистемології, керівником якого став академік НАН України М.А.Голубець.

ВІДДІЛИ ІНСТИТУТУ
ВІДДІЛ ЕКОСИСТЕМОЛОГІЇ

Кількість працівників:
17 (в т.ч. 9 наукових),
в.о. завідувача – к.б.н., с.н.с. І.М. Шпаківська.

У відділі працюють:
академік НАН України М.А. Голубець,
д.б.н., с.н.с. М.П. Козловський.

Відділ є продовжувачем ідей наукової школи екосистемології та проводить дослідження за такими напрямками:

- комплексне дослідження біогеоценологічного покриву та наслідків його антропогенної трансформації;
- вивчення екосистем та геосоціосистем гірських територій;
- особливості формування зооценозів наземних екосистем карпатського регіону прилеглих територій та їх біоіндикаційна роль;
- дослідження властивостей едафотопів природних та техногенних екосистем, процесів трансформації органічної речовини, складу деструкційних комплексів ґрунтової біоти та просторової міграції основних елементів органогенів.

Неструктурним підрозділом відділу є лабораторія ґрунтової хімії та біохімії.

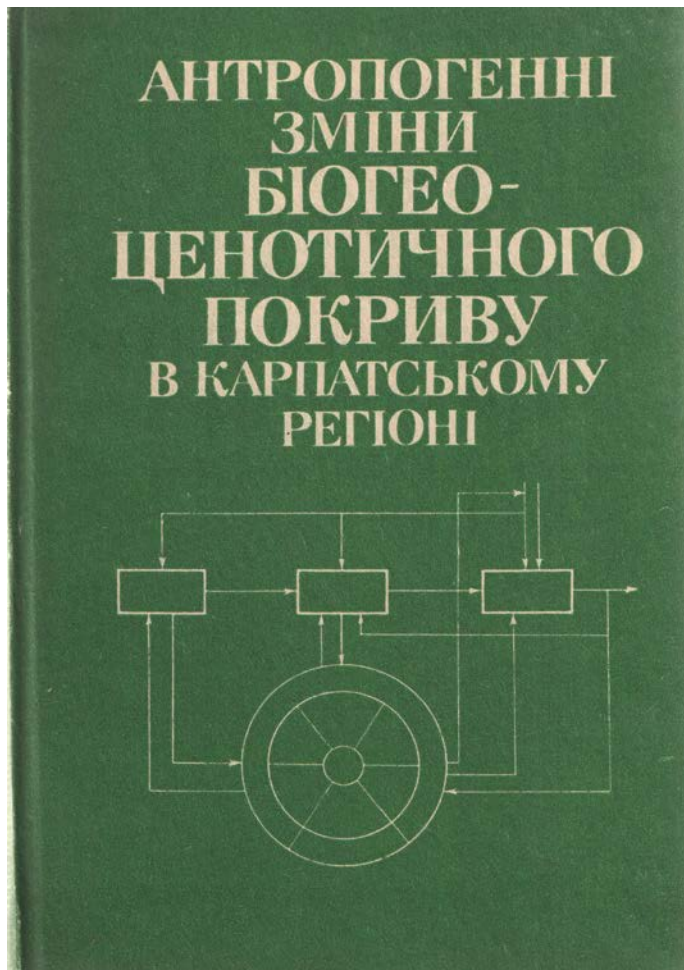
Спільно з Державним природознавчим музеєм НАН України створено ґрунтово-зоологічну лабораторію.

Новосформований відділ екосистемології продовжив дослідження за такими науковими напрямками:

- комплексне дослідження біогеоценологічного покриву та наслідків його антропогенної трансформації;
- вивчення екосистем та геосоціосистем гірських територій;
- особливості формування зооценозів наземних екосистем карпатського регіону прилеглих територій та їх біоіндикаційна роль;
- дослідження властивостей едафотопів природних та техногенних екосистем, процесів трансформації органічної речовини, складу деструкційних комплексів ґрунтової біоти та просторової міграції основних елементів органогенів

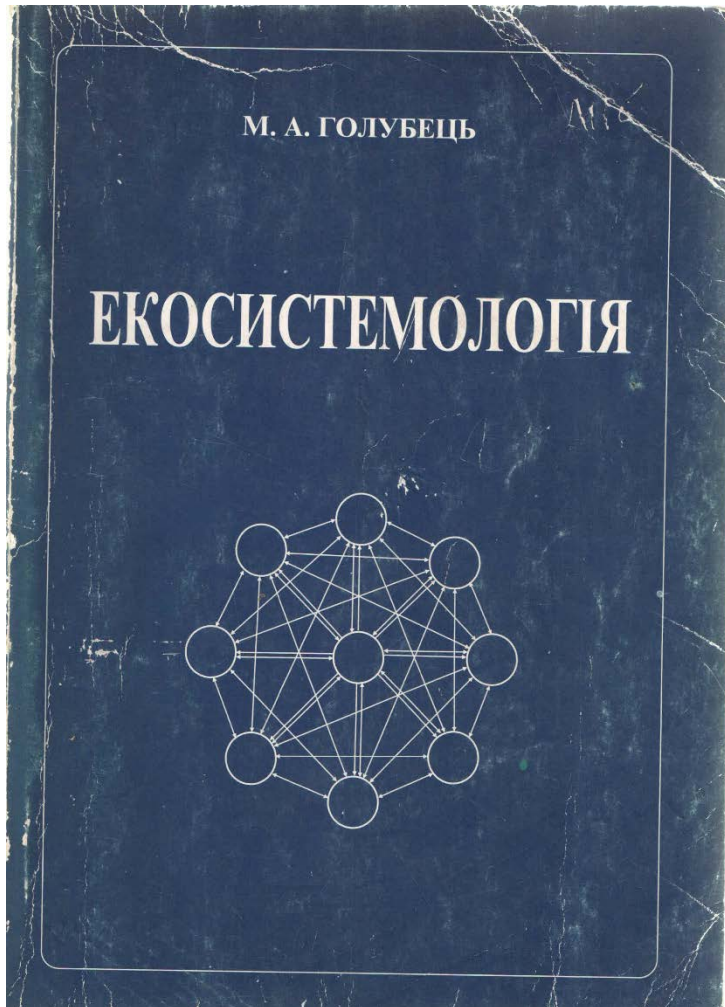
Етапи формування наукової школи екосистемології

Вагомим етапом екосистемологічних досліджень біогеоценотичного покриву й узагальнень щодо його структурно-функціональної суті стала колективна монографія «Антропогенні зміни біогеоценотичного покриву в Карпатському регіоні» (Голубець та ін., 1994), яка заклала підґрунтя для нових фундаментальних узагальнень.

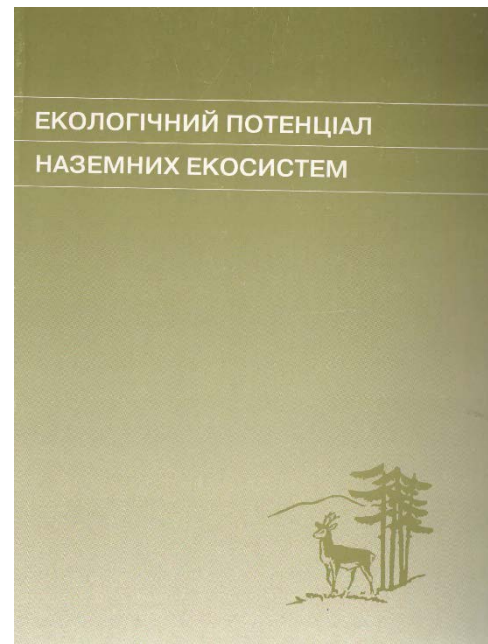
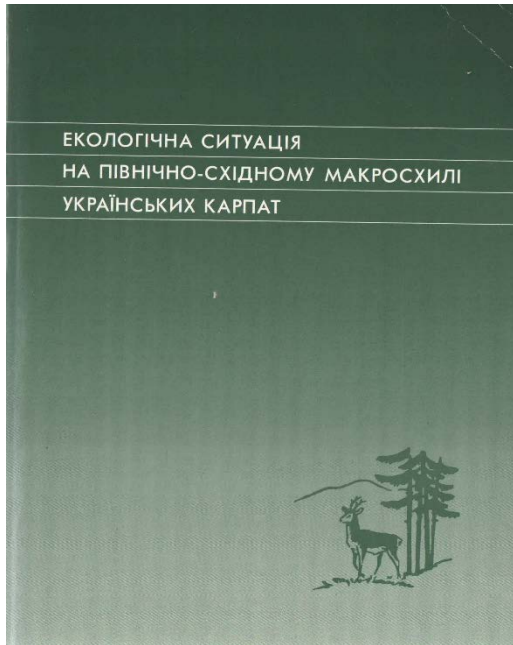
У монографії підбито підсумки багаторічних досліджень структурно-функціональних досліджень наземних екосистем і біогеоценотичного покриву, характеру та глибини змін у ньому під впливом лісогосподарської і сільськогосподарської діяльності, промислового виробництва та урбанізації.

Етапи формування наукової школи екосистемології

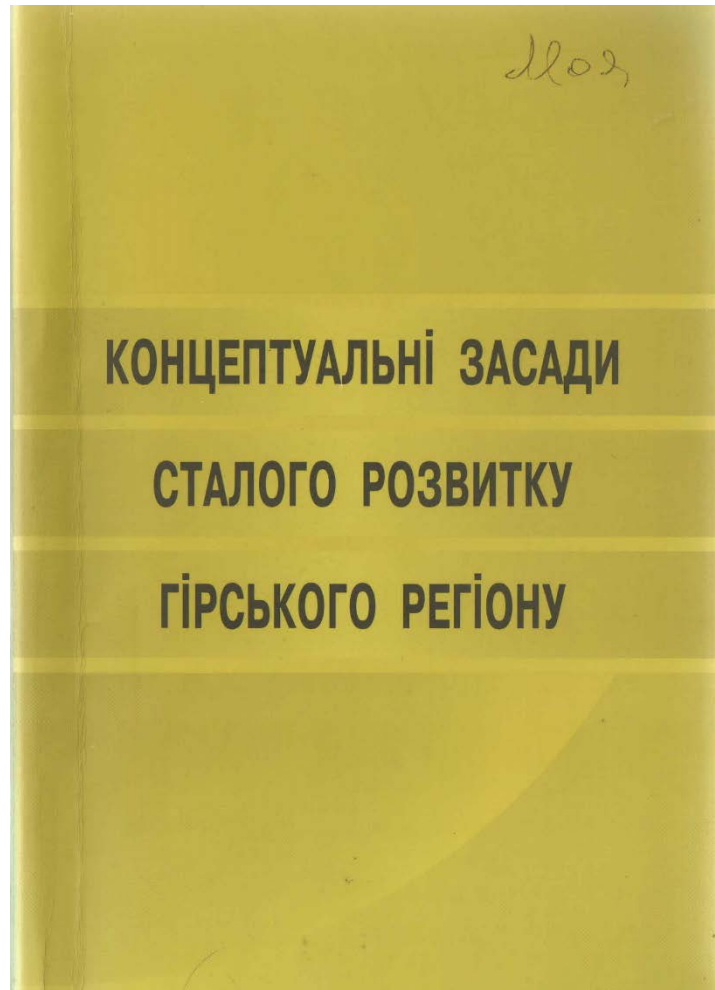
Результати наукових досліджень відділу стали основою для обґрунтування окрім аутокології, демекології та синекології, четвертого розділу екології – екосистемології, наукова і прикладна сутність якої викладені в монографії «Екосистемологія» (Голубець, 2000), яка стала настільним підручником для фахівців екологів та була перевидана декілька разів

Етапи формування наукової школи екосистемології

Комплексні екосистемологічні дослідження Карпатського регіону викладено у колективних монографії відділу «Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат» (Голубець та ін., 1998) та «Екологічний потенціал наземних екосистем» (Голубець та ін., 2003), де наведено результати багаторічних досліджень закономірностей структурно-функціональної організації біогеоценотичного покриву північно-східного макросхилу Українських Карпат, глибини і наслідків його антропогенних змін, наведено карти корінного та сучасного біогеопокриву, узагальнена морфологічна, енергетична, біогеохімічна та гідрологічна оцінка виділених територіальних одиниць

Етапи формування наукової школи екосистемології

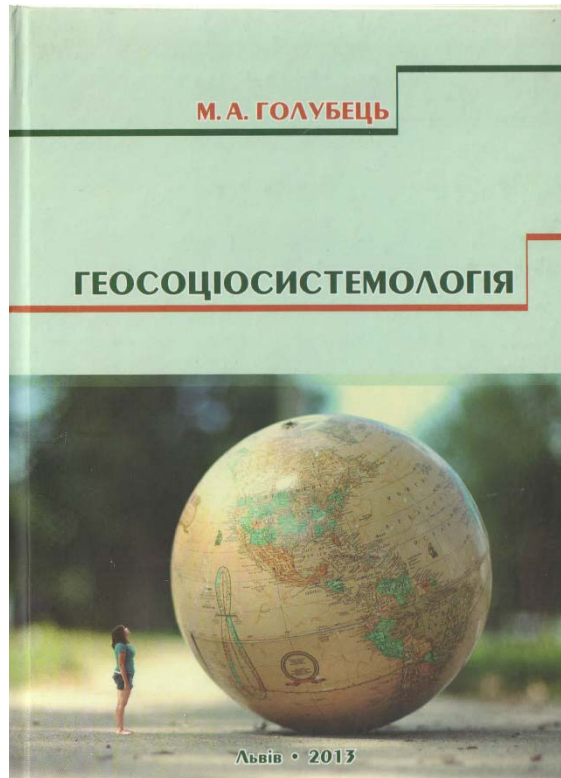
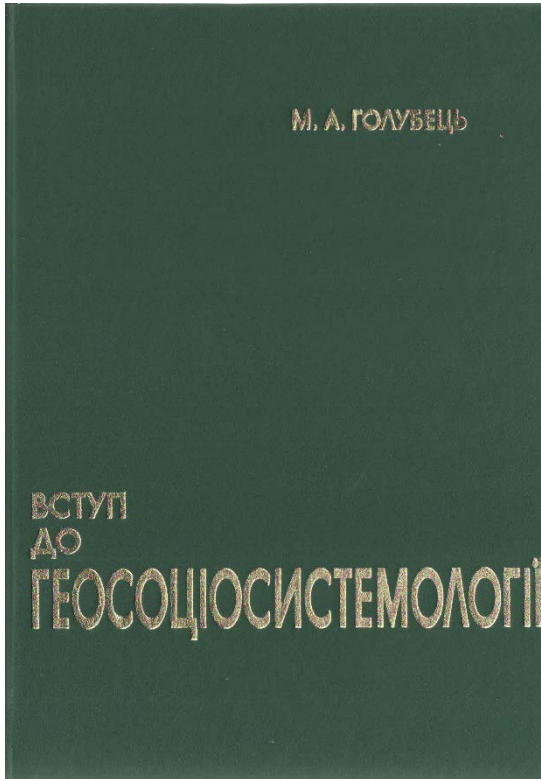
Багаторічні дослідження співробітників на території Карпатського регіону були узагальнені в колективній монографії «Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону» (2007), де проаналізована суть дефініції сталого розвитку, природно-історичні, соціально-економічні, етнокультурні та екологічні особливості та перспективи його реалізації в гірському регіоні

Етапи формування наукової школи екосистемології

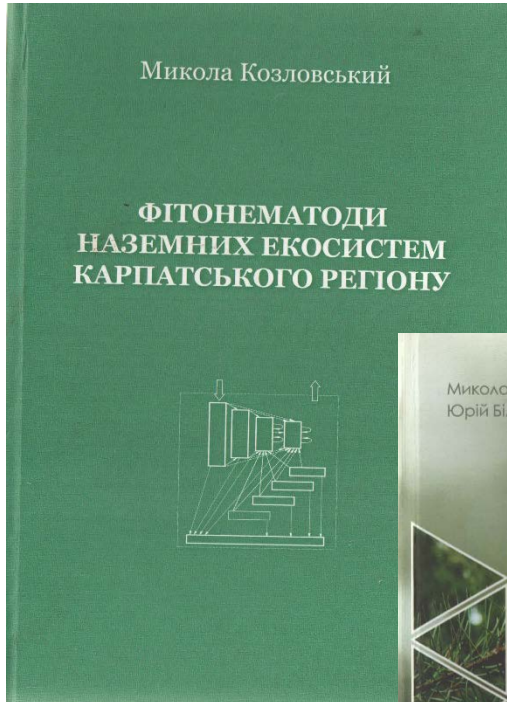
На підставі цих фундаментальних розробок М.А.Голубець опублікував монографію «Середовищезнавство» (Голубець, 2010), у якій узагальнив концепцію похідної від геосоціосистемології прикладної галузі науки про навколишнє середовище (довкілля), в якому живе людина й відбуваються всі соціально-економічні та інші процеси, пов'язані з розумовою й виробничою діяльністю, про розумне, збалансоване використання природних, соціальних та економічних ресурсів, охорону довкілля, керування геосоціосистемними процесами для реалізації основної мети сталого розвитку – «високої якості навколишнього середовища і здорової економіки для всіх народів світу».

Етапи формування наукової школи екосистемології

Окреслення структурно-функціональної суті екосистемного рівня організації живого, концептуальних положень і завдань екосистемології стало науковим фундаментом для обґрунтування потреби формування якісно нової галузі науки – геосоціосистемології як вчення про геосоціальні системи й теоретичної основи концепції сталого розвитку, видано «Вступ до геосоціосистемології» (2005) та монографію «Геосоціосистемологія» (Голубець, 2013).

Етапи формування наукової школи екосистемології

Важливим розділом екосистемологічних досліджень було вивчення ролі окремих груп організмів у формуванні стійкості лісових екосистем, тому вони стали основою формування групою дослідників нового наукового напрямку – **напрямку еколого-зоологічних досліджень**.

Зокрема М. П. Козловський встановив загальні закономірності формування нематодних угруповань у первинних екосистемах висотних поясів рослинності Карпат і визначив основні риси структурних змін цих угруповань у вторинних біогеоценозах (Козловський, 2004).

Запропонована методика оцінки стану природності соснових лісів на основі функціональної організації угруповань мезофауни, показано її значення у функціонуванні лісових екосистем (Козловський, Білецький, 2018)

Етапи формування наукової школи екосистемології

Співробітниками відділу також проводилися еколого-зоологічні дослідження наземних безхребетних, зокрема Гірною А.Я. вивчено антропогенна динаміка угруповань павуків (Aranei) ясенево-дубових лісів Верхньодністровської рівнини, встановлено видовий склад, а також особливості організації угруповань павуків за показниками таксономічного складу, чисельності, щільності та біомаси, сезонної динаміки, структури домінування, вікової структури, спектрів екоморф та екологічних груп (Гірна, 2006), а Ю.В.Канарським вивчено структурну організацію угруповань *Diurna* в лучних і синморфологічно близьких до них лучно-болотних й лучно-степових екосистемах природного району Розточчя, з'ясувано особливості формування цих угруповань під впливом екологічних факторів різного походження, встановлено видовий склад *Diurna* району і проведено аналіз його змін протягом останніх 50–100 років (Канарський, 2006).

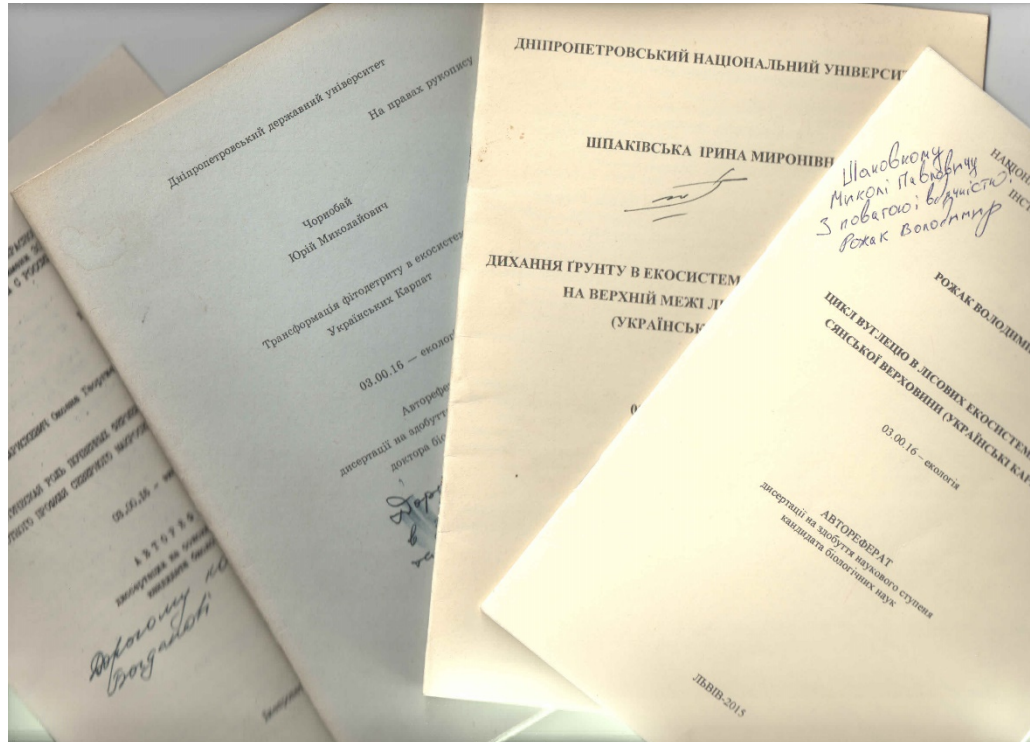

Етапи формування наукової школи екосистемології

Баштою А.-Т.В. було досліджено динамічні тенденції орнітокомплексів Сколівських Бескидів (Українські Карпати) під впливом антропогенних змін у їх біогеоценотичному покриві, проаналізовано особливості антропогенної трансформації первинних та формування вторинних орнітокомплексів регіону (Башта, 2006).

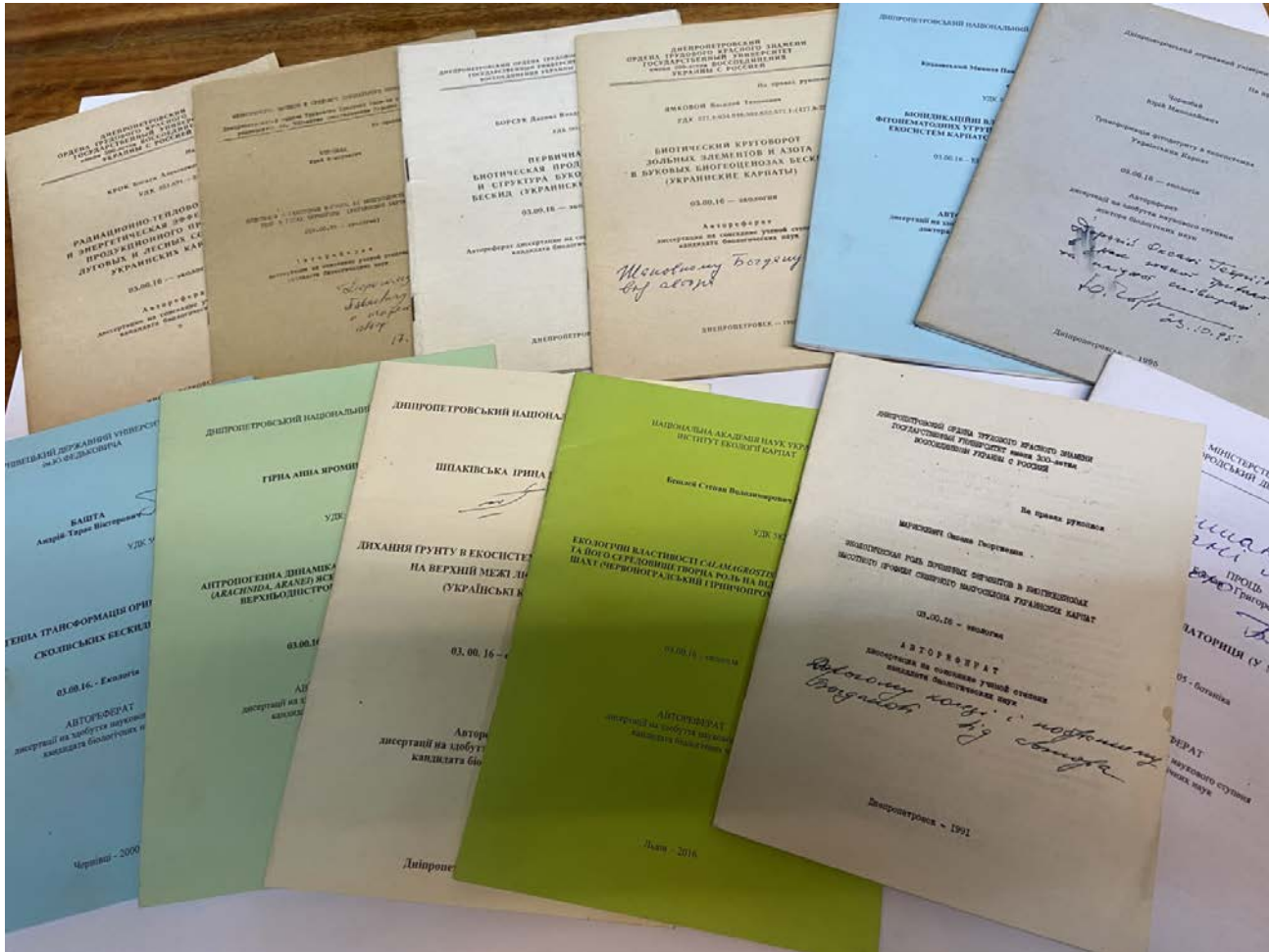
Етапи формування наукової школи екосистемології

У відділі екосистемології від 1991 р. під керівництвом к.б.н., с.н.с. Марискевич О.Г. функціонує неструктурна лабораторія хімії та біохімії ґрунтів основними напрямками досліджень якої є вивчення трансформації основних елементів-органогенів у природних та антропогенно-трансформованих екосистемах, ролі цих процесів у забезпеченні стійкості лісових екосистем карпатського регіону. Тобто, науковцями лабораторії розвивається ще один напрямок екосистемологічних досліджень – **ґрунтово-екологічні дослідження**.

На підставі проведених досліджень захищено кандидатські О.Марискевич (1991), В.Козловським (2000), І.Шпаківською (2004), В.Рожаком (2015), О.Леневич (2015) та докторську дисертацію (Чорнобай Ю., 1995).

Етапи формування наукової школи екосистемології

Загалом під керівництвом засновника наукової школи екосистемології Михайла Голубця було захищено 5 докторських і 17 кандидатських дисертацій

Вихідцями наукової школи екосистемології та продовжувачами наукових ідей стали доктори біологічних наук Чорнобай Ю.М.
Одинак Я.П.,
Козак І.І.,
Козловський М.П.

Наукова школа екосистемології

Натепер відділ екосистемології, який сформувався на традиціях наукової школи екосистемології, продовжує екологічні дослідження в рамках загального наукового напрямку **«Комплексне дослідження екосистем Українських Карпат і прилеглих територій»**

Різноманітність наукових досліджень науковців відділу засвідчує можливість комплексного вивчення структурно-функціональної організації екосистем, що дає змогу пропонувати різні заходи для їх збереження в складі природоохоронних територій чи реконструкції вторинних екосистем для збільшення їх стійкості до несприятливих біотичних чи кліматичних впливів.

Звісно, такому підбору висококваліфікованих наукових кадрів теперішній склад науковців завдячує засновнику наукової школи академіку НАН України Михайлу Голубцю та продовжувачу його ідей – члену-кореспонденту НАН України Миколі Козловському.

Натепер у відділі сформувалися два наукових напрямки: еколого-зоологічних та ґрунтово-екологічних досліджень, тісна співпраця яких може забезпечувати вивчення структурно-функціональних особливостей екосистем західних регіонів України, тобто проведення комплексних екологічних досліджень, які необхідні для прийняття управлінських рішень в системі збереження біорізноманіття та охорони довкілля.

Громадсько-політична діяльність Михайла Голубця

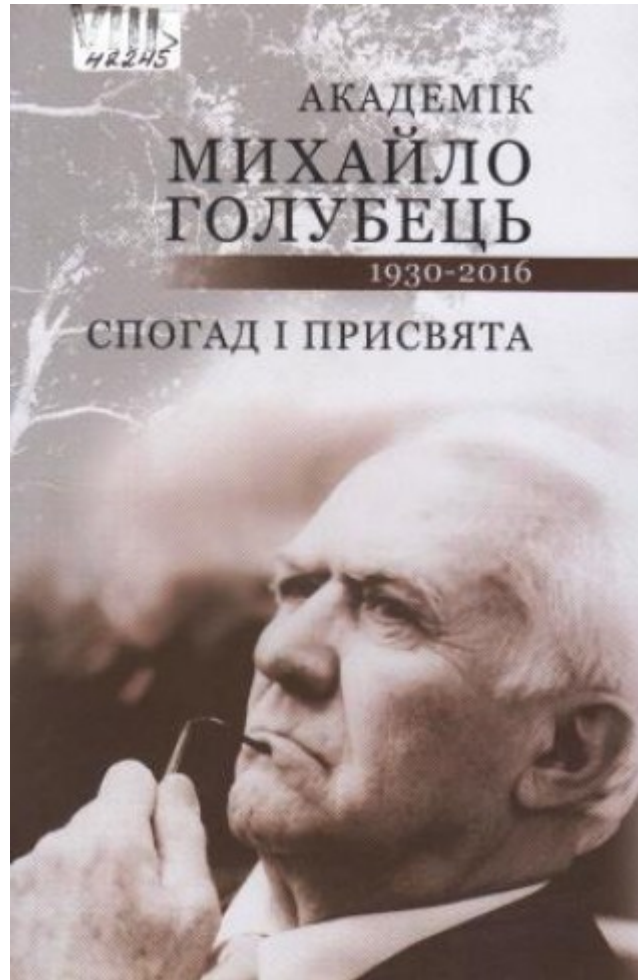
Серед найважливіших віх його громадсько--політичної роботи слід відзначити 1989--1990 рр. – член Народного Руху України за перебудову, член президії і співголова Львівської крайової організації НРУ, 1990--1994 рр. – Народний депутат України, голова підкомісії з питань екології та охорони навколишнього природного середовищ у грудні 1991 р. брав участь у Біловезькій зустрічі глав держав Білорусі, Росії та України, під час якої було припинено існування СРСР.

Громадська діяльність Михайла Голубця

Дуже важливими для формування уявлення про державотворення та збереження чистоти української мови є публіцистичні твори М.А. Голубця про Народний Рух України (1998), Біловезьку зустріч глав держав Білорусії, Росії та України (2001), наслідки русифікації української мови (2006), книга спогадів "Дерево життя" (2008)

...Оберігав Карпати, творив державність і
наближав ноосферу...

проф. Степан Вовканич